

## 8-11 сыныптарда оқу-зерттеу жобаларын ұйымдастыру: мазмұны, кезеңдері, әдістері

ЖАРИЯЛАНДЫ  
12.04.2026

СІЛТЕМЕ  
<https://bilimger.kz/188066/>

### **Ботай Сандуғаш Бақытқызы**

Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті 2 курс магистранты

Ғылыми жетекші — **Сейлова Р.Д.** ф.ғ.к., доцент

Аннотация. Мақалада жалпы білім беретін мектептің 8-11 сыныптарында оқу-зерттеу жобаларын ұйымдастырудың мазмұны, кезеңдері мен әдістері қарастырылады. Қазіргі білім беру кеңістігінде оқушыдан тек дайын білімді меңгеру емес, сонымен қатар оны өмірлік жағдаяттарда қолдану, мәселені талдау, дерек жинау, қорытынды жасау, өз ойын дәлелдеу және дербес шешім қабылдау талап етіледі. Сондықтан оқу-зерттеу жобалары оқушының танымдық белсенділігін арттырудың, зерттеушілік мәдениетін қалыптастырудың, функционалдық сауаттылығын дамытудың және шығармашылық әлеуетін ашудың тиімді тетігі болып табылады.

Тірек сөздер: оқу-зерттеу жобасы, жобалық оқыту, зерттеушілік әрекет, әдістеме, 8-11 сынып, функционалдық сауаттылық, танымдық белсенділік, дербес жұмыс.

Қазіргі мектептегі білім беру үдерісі оқушының тек теориялық білім қорын толықтырумен шектелмей, оның жеке тұлғалық дамуын, өмірлік дағдыларын, дербестігін және білімді практикада қолдану қабілетін қалыптастыруға бағытталуда. Қазақстан Республикасының білім беру саласындағы ресми құжаттарында білім мазмұны жеке тұлғаның жан-жақты дамуына негіз болуға тиіс екені, ал білім беру саясаты функционалдық сауаттылықты, құзыреттілікті және өмір бойы білім алуға дайындықты күшейтуге бағдарланатыны атап көрсетілген [1-3]. Осы тұрғыдан алғанда оқу-зерттеу жобалары оқушыны белсенді таным субъектісі ретінде дамытуға мүмкіндік беретін маңызды педагогикалық құрал болып табылады.

Оқу-зерттеу жобасы – белгілі бір мәселені анықтап, оны мақсатты ізденіс, талдау, бақылау, тәжірибе, салыстыру және қорытындылау арқылы шешуге бағытталған оқу әрекетінің түрі. Оның басты ерекшелігі – оқушының дайын білімді жай қабылдамай, оны

өз ізденісі арқылы меңгеруі. Мұндай жұмыс барысында оқушы зерттеу сұрағын қояды, мақсат пен міндеттерді нақтылайды, болжам ұсынады, ақпарат жинайды, алынған деректерді талдайды және нәтижесін көпшілік алдында ұсынады. Сол себепті оқу-зерттеу жобасы оқушының логикалық ойлауын, сыни пайымдауын, шығармашылық белсенділігін, коммуникативтік қабілетін және жауапкершілігін қатар дамытады [4–6].

8–11 сыныптарда оқу-зерттеу жобаларын ұйымдастырудың мазмұны оқушының жас ерекшелігіне, танымдық деңгейіне және пәндік даярлығына сәйкес іріктелуі қажет. 8–9 сыныптарда жобалар көбіне өмірмен байланысты, түсінікті, көрнекі және мұғалімнің тұрақты қолдауымен орындалатын сипатта болғаны орынды. Бұл кезеңде оқушыларға тақырып таңдау, мәселе қою, ақпаратпен жұмыс істеу, қарапайым бақылау мен салыстыру жүргізу, нәтиже шығару сияқты бастапқы зерттеушілік дағдылар үйретіледі. Ал 10–11 сыныптарда жобалық әрекет мазмұны күрделеніп, оқушының дербестігі артады, тақырыптар пәнаралық сипатқа ие болып, ғылыми ізденіске жақындай түседі. Жоғары сыныптарда оқушылар зерттеу аппаратының жекелеген элементтерін, яғни мақсат, міндет, нысан, пән, әдіс, нәтиже, қорытынды сияқты ұғымдарды саналы түрде қолдануға бейімделеді [3], [6].

Оқу-зерттеу жобаларын ұйымдастыру белгілі бір кезеңділікті талап етеді. Ең алдымен дайындық кезеңінде жоба тақырыбы таңдалып, зерттеу мәселесі нақтыланады. Тақырып оқушыға қызықты, қолжетімді, өзекті және нақты нәтиже беретіндей болуы шарт. Осы кезеңде мұғалім оқушыға дайын тақырыпты жай ұсынушы емес, оның қызығушылығы мен мүмкіндігін ескере отырып, бағыт-бағдар беруші ретінде әрекет етеді. Бұдан кейін жоспарлау кезеңі басталады: оқушы жұмыс мақсатын, міндеттерін, орындалу мерзімін, қолданылатын әдістерін, дереккөздерін және күтілетін нәтижесін айқындайды. Жақсы жоспар зерттеу жұмысының жүйелі жүруіне, уақытты дұрыс бөлуге және нәтижеге бағытталуына негіз болады.

Келесі кезең – зерттеу мен орындау кезеңі. Бұл уақытта оқушы әдебиеттермен жұмыс істейді, бақылау жүргізеді, тәжірибе жасайды, сауалнама немесе сұхбат алады, деректерді кесте, сызба, диаграмма түрінде жүйелейді, салыстырмалы талдау жасайды. Мұғалім бұл үдерісте кеңесші, үйлестіруші, қолдаушы рөл атқарады. Ол оқушыға сенімді дереккөз таңдауға, зерттеу логикасын сақтауға, дәлелді қорытынды жасауға көмектеседі, бірақ жұмысты оқушының орнына орындамайды. Осыдан кейін нәтижені өңдеу және рәсімдеу кезеңі жүреді: жиналған мәліметтер сараланып, негізгі тұжырымдар жасалады, жоба мәтіні, презентациясы, постері, макеті немесе басқа да соңғы өнімі дайындалады. Соңғы кезеңде оқушы өз жұмысын қорғайды, қойылған сұрақтарға жауап береді, ал рефлексия барысында өз жетістігі мен қиындықтарына талдау жасайды. Мұндай кезеңділік оқу әрекетінің реттелуін қамтамасыз етіп, оқушының ізденіс мәдениетін қалыптастырады [4], [5].

Оқу-зерттеу жобаларында қолданылатын әдістер де мазмұнға сай таңдалуы тиіс.

Теориялық әдістерге әдебиеттерді талдау, салыстыру, жіктеу, жинақтау, түсіндіру және қорытындылау жатады. Бұл әдістер оқушының тақырыптың мәнін терең түсінуіне көмектеседі. Эмпирикалық әдістерге бақылау, өлшеу, сауалнама, сұхбат, тәжірибе, эксперимент, модельдеу сияқты әрекеттер енеді. Олар нақты дерек жинауға, құбылысты практика жүзінде тануға жағдай жасайды. Сонымен қатар жобалық жұмыста проблемалық оқыту, топтық жұмыс, пікірталас, презентация, зерттеушілік әңгіме, кейс әдісі, шығармашылық тапсырмалар да тиімді қолданылады. Қазіргі жағдайда цифрлық құралдарды пайдалану да жобалық жұмыстың сапасын арттырады: презентация бағдарламалары, онлайн кестелер, график құру платформалары, бейнематериалдар және визуализация құралдары оқушының нәтижесін түсінікті әрі тартымды ұсынуға мүмкіндік береді. OECD құжаттарында да қазіргі білім беру жүйесі оқушының агеңсу, яғни бастамашылдығы мен саналы әрекетін, білім, дағды, құндылық және ұстанымдардың бірлігін дамытуы қажет екені көрсетіледі [6].

8-11 сыныптарда оқу-зерттеу жобаларын тиімді ұйымдастыру үшін бірнеше әдістемелік шартты сақтау маңызды. Біріншіден, жоба мазмұны оқушының жасына және дайындық деңгейіне сай болуы қажет. Екіншіден, зерттеу тақырыбы оқушының қызығушылығын оятып, оның практикалық мәнін сезіндіруі тиіс. Үшіншіден, мұғалімнің көмегі сынып жоғарылаған сайын біртіндеп азайып, оқушының дербестігі арта түсуі керек. Төртіншіден, бағалау тек соңғы өнімге ғана емес, оқушының ізденіс үдерісіне, мәселені түсінуіне, ақпаратпен жұмыс істеуіне, дәлелдеуіне, өзіндік шешім қабылдауына да бағытталуы қажет. Бесіншіден, пәнаралық байланысты күшейту маңызды, себебі оқу-зерттеу жобалары математика, биология, география, тарих, әдебиет, информатика сияқты пәндер арасындағы табиғи сабақтастықты ашуға мүмкіндік береді. Жалпы орта білім берудің мемлекеттік стандарты мен оған негізделген оқу құжаттарында функционалдық сауаттылық, логикалық ойлау, шығармашылық және зерттеу дағдыларын дамытуға басымдық берілуі де осы бағыттың өзектілігін күшейтеді [2], [3].

Оқу-зерттеу жобаларының нәтижесінде оқушыда тек пәндік білім ғана емес, сонымен қатар кең ауқымды әмбебап дағдылар қалыптасады. Ол өз ойын жүйелі жеткізуге, дәлелдеуге, уақытты жоспарлауға, ақпаратты іріктеуге, сенімді дереккөзбен жұмыс істеуге, мәселені шешудің бірнеше жолын салыстыруға үйренеді. Сонымен бірге мұндай жұмыс жауапкершілік, табандылық, ынтымақтастық, көпшілік алдында сөйлеу, рефлексия жасау сияқты қасиеттерді дамытады. Бұл әсіресе 10-11 сынып оқушылары үшін маңызды, өйткені осы кезеңде олардың кәсіби бағдарлануы, ғылыми ізденіске қызығушылығы және болашақ оқу бағытын айқындауы күшейе түседі. Демек, оқу-зерттеу жобаларын жүйелі ұйымдастыру оқушыны білімді жай тұтынушы емес, оны өндіруші, талдаушы және практикада қолданушы тұлға ретінде қалыптастыруға ықпал етеді [1], [2], [6].

Қорыта айтқанда, 8-11 сыныптарда оқу-зерттеу жобаларын ұйымдастыру – қазіргі

мектептегі білім сапасын арттырудың, оқушылардың танымдық белсенділігін дамытудың және зерттеушілік мәдениетін қалыптастырудың тиімді жолы. Мұндай жобалар арқылы оқушы теориялық білімді практикамен ұштастырады, өздігінен ізденуге үйренеді, мәселені талдайды, дәлелдейді, қорытынды жасайды және нәтижесін қорғайды. Сондықтан оқу-зерттеу жобаларын оқу үдерісіне мақсатты, жүйелі және жас ерекшелігіне сай енгізу жалпы білім беретін мектептің 8-11 сыныптарында оқытудың нәтижелілігін арттыратын маңызды әдістемелік бағыт болып табылады.

#### Пайдаланылған әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасының 2007 жылғы 27 шілдедегі № 319-III «Білім туралы» Заңы.
2. Қазақстан Республикасында мектепке дейінгі, орта, техникалық және кәсіптік білім беруді дамытудың 2023–2029 жылдарға арналған тұжырымдамасы.
3. Білім берудің барлық деңгейінің мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарттары.
4. Dewey J. Democracy and Education. New York: Macmillan, 1916.
5. Kilpatrick W. H. The Project Method. New York: Teachers College, Columbia University, 1918.
6. OECD. The Future of Education and Skills: Education 2030. Paris: OECD, 2018.

**ҚМ АА** Күәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz Ақпараттық-танымдық білім порталы**. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.